

De ce ar trebui ca un francmason să studieze hermetismul?

C. R.

2014

Prea adesea luăm de-a gata artele și științele pe care, “piatră cu piatră”, alții le-au clădit în Templul nostru viu. A re-elogia și aprecia viețile oamenilor de seamă dedicate acestui țel este un gest deopotrivă instructiv și adecvat. Unul din personajele cele mai remarcabile, legendar încât însumează științele, artele și filosofia lumii antice a fost Hermes Trismegistus.

Hermes Trismegistus [3]
WILLIAM C. BLAINE, 33°

1 Introducere

Tema acestei planșe se încadrează în tema generală: “De ce ar trebui ca un francmason să studieze esoterismul?”, o întrebare a cărui răspuns exhaustiv mă tem că nu există. Voi îndrăzni însă să-mi prezint opinia asupra acestei chestiuni, înainte de a ne concentra asupra interesului meu particular, hermetismul. Cel mai ușor răspuns este să ne plângem că frații nu mai citesc, și-au pierdut deschiderea către maniera esoterică de a privi realitatea, și au abandonat căutarea comorilor filosofiei perene în favoarea căutării comorilor materiale. Credința mea este că o asemenea abordare negativă a problemei este sortită eșecului. Cei ce studiază esoterismul știu că drumul către revelarea și trăirea înțelepciunii este unul eminamente solitar și subiectiv, dar nu trebuie să uităm că, o dată ajunși în posesia (unei părți a) acesteia, ea trebuie reflectată, transmisă celor deschiși și vrednici să o primească. Sunt de părere că orice om ce nu e afectat de vreo patologie mentală poate fi făcut să înțeleagă modul de gândire specific esoterismului. Dar de ce să supunem un frate acestei trude, dacă el e fericit altfel? Răspunsul meu este că în mod sigur nu ar trebui ca nimeni să studieze esoterismul dacă se simte împlinit spiritual sau dacă izvoarele curiozității sale au secat în această privință. Totuși, o parte din frați nu sunt atât de fericiți și mulțumiți precum cei amintiți, și resimt cu durere clipa în care au fost înștiințați de Cuvântul Pierdut. Iată așadar un prim motiv cu care frații M.:.:. pot rezona în privința studiului esoterismului, și, implicit, a hermetismului, întrucât prin hermetism înțelegem atât una din multele religii contemporane cu creștinismul timpuriu, cât și ca un curent al esoterismului occidental. Un eseu în introducerea hermetismului l-am realizat într-o planșă anterioară [5]. Alternativ, frații vor găsi surse excelente în introducerile traducerilor “Corpus Hermeticum” [2, 1, 4]. De exemplu, în dezvoltarea acestei planșe mi-a fost extrem de utilă introducerea din traducerea lui Brian P. Copenhagen [4], și în mod special secțiunea “Hermes and his readers”.

În restul acestei planșe vă voi dezvălui alte posibile motive pentru care ați putea fi interesați să studiați hermetismul, în calitate de francmasoni. Astfel, vom viza puncte comune, sau, mai ales, corespondențe simbolice între francmasonerie și hermetism, grupate potrivit structurii lor de organizare și funcționare, contextului în care s-au dezvoltat, principiilor călăuzitoare, și, dual contextului, a impactului pe care l-au produs. În final, vom recapitula principalele idei ale expunerii și vom conchide.

2 Structură

În ceea ce privește definițiile francmasoneriei și hermetismului, vom vedea că e absurd să comparăm ucenicii unei loje cu discipolii lui Hermes. Am menționat în introducere că prin hermetism înțelegem o religie antică și un curent de gândire în esoterismul occidental. Acesta din urmă nu a avut o organizare coerentă, centrală, ci și-a manifestat influența în special ca o sursă tradițională a alchimiștilor. Deși am putea bănuși că hermetismul, ca religie, pe care îl vom numi alexandrin, ar fi avut o structură clară, cercetările în acest ne vor dezamăgi. André-Jean Festugière nu a găsit dovezi pentru vreo ceremonie pentru a îl venera pe Hermes,

Motto-ul a fost tradus de autor din engleză.

nimic asemănător unei liturghii, sau unor rituri, ca de exemplu botezul, prezente la creștini și gnostici. De asemenea, nu știm dacă a existat vreodată un cler al lui Hermes, o organizare ierarhică sau în grade de inițiere a hermetismului. Am putea afirma așadar că hermetismul e o religie fără biserică, având în vedere datele actuale.

Pe de altă parte, francmasoneria este o organizație fraternală, cu caracter religios în forma ei regulată (i.e. tradițională), dar nu este o religie deoarece nu propune o cosmogonie și escatologie universală sau individuală. Scriptura unui francmason este scriptura religiei pe care o practică, iar denumirea ei generală în catehismul masonic este Cartea Legii Sacre. Organizată într-o paradigmă total diferită, francmasoneria e ierarhizată conform celor trei grade de ucenic, călă și maestru, cu extensii în riturile asociate. Activitatea francmasonilor și a francmasoneriei e reglementată de constituțiile masonice, iar elementul de bază al întâlnirilor masonice constă în ritual.

În francmasonerie relațiile dintre membri sunt determinate de gradul unui frate și de rolul său în lojă. Dincolo de acestea, dispunem de o multitudine de informații despre raporturile dintre frați, fie din planșele de arhitectură consemnate în istoria lojelor, fie din corespondențe între frați, fie din presa masonică. În schimb, natura interacțiunii între adepții lui Hermes este cvasi-necunoscută. Festugièr sugerează că modul de transmitere a cunoștințelor hermetice era mai degrabă unul pedagogic, decât ritual.

3 Context

A discuta în mod adecvat contextele apariției francmasoneriei, respectiv hermetismului depășește cu mult ambițiile acestei planșe. Mă voi rezuma la a oferi câteva căi de pornire în acest demers, dar mai ales la a compara natura mediilor în care au luat ființă masoneria și hermetismul.

În ceea ce privește masoneria, voi îndrepta cititorul interesat către planșa fratelui Leon Zeldis [6]. Dacă avem în vedere hermetismul alexandrin trebuie să studiem istoria dinastiei ptolemeice în Egipt (305-30 î.e.n.), cât și perioada de cucerire romană ce i-a urmat (o posibilă limită o poate constitui crearea Bisericii Ortodoxe Copte din Alexandria în 451 e.n.). În hermetismul alexandrin, principalele probleme discutate de cercetători reprezintă:

1. stabilirea prezenței unei anumite influențe cultural-filosofic-religioase.
2. cântărirea ponderii acestora raportat la celelalte influențe.

Spre exemplu, Richard Reitzenstein a propus ideea că influența egipteană în Corpus Hermeticum e predominantă. Aceasta a fost însă rapid respinsă de comunitatea științifică. De exemplu, Festugièr e vehement în afirmația că doar “decorul” și numele personajelor sunt egiptene în Corpus Hermeticum, influența majoră fiind de origine elenă. După descoperirea textelor de la Nag Hammadi, printre care există și scrieri hermetice, ipoteza egipteană a fost iarăși sugerată de unii cercetători.

Comparativ cu masoneria, observăm că aceeași problemă au întâlnit-o și istoricii masoneriei, trasându-i deseori prea ambițios și prea puțin riguros influențele și sursele. Cert este însă că vechile religii, și în special cele de tip mister ale lumii antice au fascinat imaginația unor importanți scriitori masoni. Prin urmare, un motiv inițial și simplu pentru care un frate ar putea fi interesat de studiul hermetismului este imitația ilustrațiilor noștri predecesori, i.e. un *mimesis* cultural.

În fine, trebuie să menționăm că principalul punct comun al mediilor de dezvoltare a francmasoneriei și hermetismului îl reprezintă puternice schimbări social-religioase. În cazul hermetismului alexandrin, dacă înainte de creștinism religiile imperiului roman trăiau într-un sincretism cel puțin amiabil, răspândirea ca influență a acestuia din urmă a determinat conflicte semnificative în gândirea filosofic-religioasă. Francmasoneria, cristalizată în mare în secolul al 18-lea, era martora a sângeroase războaie religioase între diversele confesiuni creștine, iar eliberarea cetățeanului de sub jugul autorității monarhic-religioase era un proces în plină desfășurare.

4 Principii și Impact

Principiile ce i-au călăuzit pe primii frați masoni, respectiv pe primii adepți ai lui Hermes sunt greu de asemănat sau deosebit, ele sunt pur și simplu diferite deoarece diferența de mai mult de 10 secole ce îi separă reprezintă o distanță colosală în mentalitatea omenirii. Totuși, ritualul masonic și Corpus Hermeticum prezintă caracteristici comune fundamentale celor două moduri de gândire. Aspirația către o condiție morală imaculată e împărtășită de Hermes și de autorul catehismului masonic. De asemenea, o atitudine de profundă pietate se regăsește în textele hermetice, cât și în (sub-)textul ritualului masonic. De exemplu, ambele curente de gândire dezvoltă definiții pentru viciu și virtute, după cum am sesizat într-o planșă anterioară [5]. Așadar, din aceste observații putem extrage un motiv pentru frații masoni spre studiul hermetismului, și anume corespondențele între tonul discursului hermetic și cel masonic, precum și ocazionalele similarități tematice.

Un alt aspect ce caracterizează cele două curente de gândire este dualitatea: în masonerie, însușirea unui mister este un privilegiu (de natură moral-spirituală), iar profanarea lui atrage o pedeapsă simbolică. În hermetism, dualitatea nu se referă la grade de inițiere, încât, după cum am stabilit anterior, hermetismul nu este astfel organizat, ci în perspectiva asupra lumii și/sau naturii: în anumite părți ale Corpus Hermeticum atitudinea autorului este optimistă, considerând Universul o manifestare a Zeului, și prin urmare, ca fiind bun și favorabil omului, însă în alte secțiuni creația e considerată coruptă, creată de un agent intermediar între Zeu și om, imperfect, neidentificabil cu divinitatea absolută ce rămâne transcendentă. Cu toate acestea, putem identifica o dualitate asemănătoare cu cea a gradelor prin prisma elementului astrologic al hermetismului: astrele-divinități echipează sufletul omului în coborârea acestuia în materie cu virtuți necesare supraviețuirii și conducerii unei vieți morale, iar la întoarcerea sufletului după moarte, acesta trebuie să se dovedească vrednic de darurile cu care a fost înzestrat prin înfrângerea unor vicii specifice fiecărui astru, pentru a avea acces în sferele superioare.

Principiile fiind succint lămurite, vom încerca să evaluăm impactul celor două curente de gândire ca sursă pentru motive a studierii hermetismului. Primul motiv este evident: întrucât hermetismul alexandrin a generat un curent de gândire hermetic în Europa renascentistă, cu reverberații până în epoca modernă și contemporană, ce a devenit o parte din identitatea esoterismului occidental, atunci, dacă privim francmasoneria sub aspectul ei esoteric, este firesc să studiem hermetismul în calitate de influență indirectă (în cazul hermetismului alexandrin) și directă (în cazul hermetismului renascentist) a gândirii masonice de tip esoteric. Un al doilea motiv, mai puțin aparent, este acela că dacă vrem, în calitate de frați, să îngrijim și să înălțăm coloanele Templului, trebuie să cunoaștem și, pe cât posibil, să înțelegem ce a fost ridicat deja, cu alte cuvinte trebuie să justificăm continuitatea noastră la nivel simbolic prin tradiție, tradiție care fără îndoială include și hermetismul. Astfel, studiind hermetismul, sperăm ca impactul francmasoneriei asupra gândirii esoterice (și nu numai) să fie cel puțin la fel de semnificativ precum amprenta hermetismului în esoterismul occidental.

5 Concluzii

În încheiere, voi recapitula motivele pe care le-am identificat de-a lungul acestei succinte expuneri:

- studiul hermetismului ca *mimesis* cultural, întrucât frați erudiți s-au dedicat acestui scop.
- studiul hermetismului e necesar deoarece acesta se numără printre curentele de gândire ce au influențat masoneria de tip esoteric.
- un motiv corolar celui anterior, și anume conservarea și consolidarea cunoștințelor masonice în spiritul unei continuități filosofice.
- intențiile, atitudinile și chiar și temele comune în scrierile hermetice și ritualul masonic.
- în fine, setea de cunoaștere a fraților, nesfârșita căutare a Cuvântului Pierdut.

Un cititor diligent va observa că în secțiunea “Structură” nu am identificat nici un motiv, și s-ar putea îndoi de rostul ei în această planșă. Recunosc că am decis să o includ pentru a lămuri faptul surprinzător că nu dispunem de o imagine clară a modului de organizare a adepților lui Hermes. De asemenea, prin această observație doresc să anticipez următoarea mea planșă, ce va avea ca subiect o religie mister contemporană cu creștinismul timpuriu, gnosticismul, neoplatonismul și hermetismul, care, spre deosebire acesta din urmă, prezintă similarități structurale cu francmasoneria. Este vorba de mithraism, religie numită de unii autori “francmasoneria lumii antice”.

Bibliografie

- [1] *Hèrmes Trismégiste. Corpus Hermeticum*. Les Belles Letres, 1960. Traducere franceză de A.J. Festugière.
- [2] *Corpus Hermeticum*. Herald, Bucharest, Romania, 2007. Traducere română de Dan Dumbrăveanu and Alexandru Anghel după Festugière.
- [3] William C. Blaine. *Hermes Trismegistus. The New Age*, 1964. Disponibil online în engleză la adresa: <http://hayaryakanch.files.wordpress.com/2013/06/hermes-trismegistus.pdf> – accesat 08.01.2013.
- [4] Brian P. Copenhaver. *Hermetica. The Greek Corpus Hermeticum and the Latin Asclepius in a new English translation with notes and introduction.*, 1992.

-
- [5] Călin-Rareș Turliuc. O incursiune în hermetismul alexandrin. *Revista Masonic Forum*, (51-52), 2013. Articolul a fost divizat în două părți, ce au apărut în numerele 51, respectiv 52 ale revistei. Disponibil online în engleză. Adresa primei
http://www.masonicforum.ro/?cmd=displaystory&story_id=598&edition_id=26&format=html
respectiv celei de-a doua părți
http://www.masonicforum.ro/?cmd=displaystory&story_id=611&edition_id=27&format=html
– accesate 07.01.2013.
- [6] Leon Zeldis. England around 1717. Articol online. Disponibil în engleză la adresa: <http://www.freemasons-freemasonry.com/zeldis21.html> – accesat 09.01.2013.